

БУРГАСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ

BURGAS FREE UNIVERSITY

ЦЕНТЪР ПО ЮРИДИЧЕСКИ НАУКИ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„Доктор“ по професионално направление 3.6 Право, докторска програма
„Граждански процес“

тема на дисертационния труд:

„ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ЛИСТ“

Дисертант:

Маргарита Красимилова Събева

Научен ръководител:

Проф. д-р Силви Чернев

Бургас, 2020 г.

Дисертационният труд бе обсъден и допуснат до публична защита на заседание на Програмния съвет по частно право при Центъра по юридически науки при Бургаски свободен университет, проведено на 24.01.2020 година.

Докторантът е зачислен на самостоятелна подготовка в Центъра по юридически науки при Бургаски свободен университет.

Изследванията по дисертационния труд са извършени самостоятелно и в Бургаски свободен университет.

Дисертационният труд е в обем от 226 страници, позовава се на 143 източника и се придружава от декларация за оригиналност и достоверност, подписана от докторанта.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

- §1 Актуалност на дисертационния труд
- §2 Цел и задачи на дисертационния труд
- §3 Обект и предмет на изследване
- §4 Методи, използвани при изготвяне на дисертационния труд
- §5 Научна новост на дисертационния труд
- §6 Практическо значение на дисертационния труд
- §7 Обем и структура

II. ОБЩО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глава I Увод

Глава II Същност на изпълнителния лист

§1 Сравнително-правен анализ на уредбата на изпълнителния лист след разглеждане на правните уредби на Германия, Гърция, Италия, Белгия, Швейцария, САЩ

§2 Произход. Исторически преглед

2.1. Систематично място на уредбата на производството в гражданските закони през годините до днес

2.2. Обзорен преглед на производството по издаване на изпълнителен лист в гражданското законодателство след Освобождението до днес

А) Временни правила за устройство на съдебната част на България

Б) Закон за гражданското съдопроизводство /1892 г./

В) Закон за гражданското съдопроизводство /1930 г./

Г) Граждански процесуален кодекс /1952 г./

Д) Закон за държавния арбитраж /1950 г./

Е) Закон за заповедното съдопроизводство /1897 г./

Ж) Граждански процесуален кодекс / 2008 г./

2.3. Теории по причините за възникване на изпълнителния лист

§3 Основни характеристики на изпълнителния лист

3.1. Изпълнителният лист като съдебен документ

3.2. Изпълнителният лист като вид ценна книга. Прилики и отлики с други ценни книги

А) Налични и безналични ценни книги

Б) Диспозитивни и удостоверителни ценни книги

В) Конститутивни и легитимационно-разпоредителни ценни книги

Г) Поименни ценни книги, ценни книги на заповед и на приносител

Д) Отлики между изпълнителния лист и ценните книги

Е) Заключение

3.3. Етимология и семантично тълкуване

3.4. Роля в българското изпълнително производство

3.5. Работно определение за изпълнителен лист

§4 Функции на изпълнителния лист

4.1. Удостоверителна функция

4.2. Овластяваща или разрешаваща функция

4.3. Задължаваща или заповядваща функция

4.4. Легитимираща функция

4.5. Функция на изпълнителния лист като предпоставка за образуване на изпълнително производство

§5 Съпоставяне с други правни фигури

5.1. Изпълнителният лист като вид съдебно удостоверение

5.2. Изпълнителният лист и заповедта за изпълнение на парично задължение

Глава III Други изпълнителни актове в българското право

§1 Преки изпълнителни основания

§2 Изпълнение на публични задължения по ДОПК

§3 Частно изпълнение по Закона за особените залози

§4 Универсално изпълнение в производството по несъстоятелност

Глава IV Производство по издаване на изпълнителен лист

§1 Характеристика на производството

§2 Предпоставки за издаване на изпълнителен лист

§3 Изпълнителни основания

3.1. Влезли в сила актове

А) Влезли в сила съдебни решения

Б) Влезли в сила съдебни определения

В) Решения и определения на арбитражи

Г) Актове, приравнени по последици на решения – съдебни и арбитражни спогодби

3.2. Невлезли в сила актове

А) при допуснато предварително изпълнение

Б) решения на въззивна инстанция

3.3. Заповед за изпълнение

А) Исторически преглед и съвременна уредба

Б) Заповед за изпълнение по чл.410 от ГПК

В) Заповед за незабавно изпълнение по чл.417 ГПК

Г) Производство по издаване на заповед по чл.417 ГПК

3.4. Решения, актове и съдебно-спогодителни протоколи на чуждестранни съдилища или арбитражи, които подлежат на изпълнение в България без нарочно производство

А) Регламент (ЕО) № 805/2004 на ЕП и на Съвета за въвеждане на европейско изпълнително основание

Б) Регламент № 861/2007г. за създаване на европейска процедура за искове с малък материален интерес

В) Регламент № 1896/2006г за създаване на по издаване на европейска заповед за плащане

Г) Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета за вземанията за издръжка

3.5. Решения на чуждестранни съдилища или арбитражи, при които в производство по екзекватура е допуснато изпълнение в България

§4 Компетентност за издаване на изпълнителен лист

§5 Краен акт на производството по издаване на изпълнителен лист и действие

§6 Режим на обжалване на актовете, издавани в производството

Глава V Субективни и обективни предели на изпълнителния лист

§1 Субективни предели

1.1. Активна процесуална легитимация - промяна

А) Универсално правоприемство

Б) Частно правоприемство

В) Законова суброгация в правата по изпълнителния лист

Г) Допустими ли са други случаи на законова суброгация

i. Банкови гаранти

ii. Суброгация на застрахователя в изпълнителния лист на застрахования срещу прекия причинител на непозволеното увреждане

Д) Процесуална субституция

i. Приложение на косвения иск по чл.134 от ЗЗД

ii. Възлагане за събиране вместо плащане

1.2. Пасивна процесуална легитимация - промяна

А) При универсално правоприемство

Б) Срещу трето лице, дало в залог или ипотека своя вещ

§2 Обективни предели на изпълнителния лист

Глава VI Особени случаи на изпълнителни листове

§1 Изпълнителен лист за съдебни разноси

§2 Изпълнителен лист за вземане за издръжка

§3 Изпълнителен лист за солидарни задължения

§4 Изпълнителен лист, издаван срещу държавата и общините по ЗОДОВ

§5 Изпълнителен лист по ЗКОНПИ

§6 Изпълнителен лист в наказателното производство

§7 Изпълнителен лист в полза на държавата

Глава VII Производство по издаване на дубликат на изпълнителен лист

§1 Общи бележки

§2 Преглед на уредбата на производството по издаване на дубликат през годините

§3 Съпоставяне между производството по издаване на изпълнителен лист и производството по издаване на дубликат

§4 Развитие на производството. Доказване и проверка на съда

4.1. Условия за издаване на дубликат. Доказване

4.2. Развитие на производството

§5 Защита на длъжника

§6 Краен акт на производството и правни последици

Глава VIII Производство по издаване на обратен изпълнителен лист

§1 Общи бележки

§2 Исторически преглед на обратния изпълнителен лист в България

§3 Предпоставки за правото на обратен изпълнителен лист

§4 Хипотези за издаване на обратен изпълнителен лист

4.1. Обратен изпълнителен лист при предварително изп-е по чл.245 ал.3 ГПК

4.2. Обратен изпълнителен лист при по чл.282 ал.6 ГПК

4.3. Обратен изпълнителен лист при в заповедното производство

4.4. Обратен изпълнителен лист при отмяна на влезли в сила съдебни решения по чл.309 ал.2 ГПК

4.5. Обратен изпълнителен лист при отмяна на арбитражно решение по чл.47 ЗМТА

§5 Обратният изпълнителен лист и искът за връщане на даденото без основание по чл.55 ЗЗД

§6 Производство по издаване на обратен изпълнителен лист

§7 Какво подлежи на връщане с обратния изпълнителен лист

Глава IX Обезсилване изпълнителен лист

§1 При отмяна на разпореждането за издаване на изпълнителен лист

§2 Хипотези в заповедното производство

§3 Ефект на обезсилването. Прекратяване на изпълнителното производство

§4 Съдебни актове в производството и техният институционен контрол

§5 Сравнително-правен анализ на производството по обезсилване на изпълнителен лист и производството по обезсилване на ценни книжа по чл.560 и сл. от ГПК

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

IV. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

V. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

§1. Актуалност на дисертационния труд

Настоящата научна разработка е посветена на изпълнителния лист, разгледан като основен и най-значим изпълнителен документ в гражданското процесуално право. Изпълнителният лист като процесуален акт присъства в българското законодателство още от възникването на първите процесуални закони по време на Третата българска държава. Той е документът, който поставя началото на изпълнителния процес, определя външните рамки на изпълнителното производство и предоставя на кредитора възможността да упражни намеса в чуждата правна сфера на неговия длъжник. Тези негови функции го превръщат в актуална тема, която привлича вниманието към изясняване на неговите основни характеристики, редица дискуссионни аспекти от неговата регламентация, както и към търсене на способы за тяхното преодоляване.

Изпълнителното производство като едно от „трите основни способа на защита-санкция“¹ на гражданския процес вълнува мислите на всеки юрист, било то теоретик или практик. Ролята на изпълнителния процес е на сурогат на доброволното изпълнение, при което се използва „принуда“ спрямо длъжника. Изпълнителният лист е бележи прехода между исковото и изпълнителното производство и служи като законова предпоставка за преминаването от единия способ на защита-санкция към другия. В тази насока изследователски интерес представлява неговата същност, както и свързани с него въпроси като:

- Правната му характеристика.
- Производство по издаването му в единствен първообраз и отликите му с производството по издаване на дубликат на изпълнителен лист.
- Разграничаване от други правни институти и изпълнителни титули, действащи в изпълнителните производства в българското законодателство.
- Разглеждането му в светлината на заповедното производство.

Предвид гореизложеното, актуалността на настоящето изследване се обуславя от следните причини:

---

¹ Сталев, Ж., в съавторство с Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В., Иванова, Р., Българско гражданско процесуално право, Сиела, 2009, Девето допълнено и преработено издание

1) Изпълнителният лист е изследван в неговата цялост в светлината на гражданското процесуално право и досежно всички възможни корелации с други правни фигури. В правната доктрина липсва подобна цялостна научна разработка, която да разглежда изпълнителния лист с неговите корени, специфични характеристики, производство по издаването му, обезсилване и дубликат. Теоретичните изследвания в тази област са недотам детайлизирани и обхватни, а се спират единствено на отделни специфики на изпълнителния лист. В този смисъл липсва цялостно научно изследване, което да обобщава, систематизира и обследва правни становища и съдебна практика, както и да подлага темата на цялостен анализ – историческо, ретроспективно, сравнително-правно и нормативно.

2) Въпреки засиления процес на европейска интеграция, се наблюдава все още тенденция на непознаване на европейското законодателство, съответно на процесуалните възможности, които предоставя то на един кредитор за защита на неговите интереси при правоотношения в рамките на Европейския съюз извън пределите на собствената му държава. Следователно, разглеждането на изпълнителния лист в светлината на европейското законодателство е особено актуално при тенденцията към неспирна и разрастваща се миграция във всичките ѝ форми.

3) Поради съществуването на четири различни вида изпълнителни производства съгласно българското законодателство, е необходимо научно сравнение на актовете, въз основа на които тези производства се започват. Научното съпоставяне ще помогне да бъде извършена преценка относно приликите и отликите между различните актове, както и да се даде отговор на въпроса кога и по какъв начин могат да имат те допирни точки в процеса.

§2. Цел и задачи на дисертационния труд

Научната цел на настоящето изследване е да бъде анализирана пълно и всестранно същността и функцията на изпълнителния лист, свързаните с него изпълнителния основания и производството по неговото издаване чрез цялостен преглед на нормативната уредба, съдебната практика и специализирана литература. На основа на извършения анализ да бъдат съставени предложения за промени или усъвършенстване на законодателството в областта на производството по издаване на изпълнителен лист. Основна цел на настоящата разработка е да се предложи на доктрината и практиката обширен и изчерпателен преглед на изпълнителния лист, ведно с всички спорни въпроси, свързани с него.

Така поставената цел се постига чрез решаването на следните няколко научни задачи:

- Изясняване на понятието за изпълнителен лист и извеждане на неговите основни характеристики; изследване на основните понятия, с които бива свързван той като „изпълняемо право“, „право на принудително изпълнение“, „изпълнителна сила“.
- Исторически преглед на причините за възникването му като правен документ; съпоставяне с други правни системи;
- Описание и изследване на регламентацията му съгласно българското законодателство, в това число на актовете, служещи като основания за неговото издаване.
- Научен преглед на институтите на „обезсилването на изпълнителен лист“ и издаване на „обратен изпълнителен лист“, които създават доста полемики в доктрината и практиката.

§3. Обект и предмет на дисертационния труд

Настоящият научен труд представлява цялостно изследване, чийто обект е изпълнителният лист и неговата нормативна уредба.

Предмет на научния труд е изпълнителният лист като акт на гражданското процесуално право, като предвид същността на изследвана тематика се акцентира върху процесуално-правната регламентация, а научни въпроси от материален характер остават по-скоро на заден план в дисертационния труд.

§4. Методи, използвани при изготвяне на дисертационния труд

В настоящата разработка са използвани следните научни методи: логически, системен, аналитичен, исторически /проследява възникването и развитието на изпълнителния лист, респ. промяната на уредбата/. Редом с тях са използвани и някои специфични методи на изследване: сравнително-правен метод, чрез който е извършено сравнение между българската уредба и уредбата на други държави. За обобщение на резултатите от научното изследване е използван дедуктивният метод, чрез който по пътя на логически съждения са изведени някои умозаклучения по правни въпроси.

Дисертационният труд разглежда законодателството и съдебната практика до 30.11.2019 година.

§5. Научна новост на дисертационния труд

Дисертационният труд съставлява първото цялостно изследване върху изпълнителния лист в гражданското процесуално право. Както беше посочено, в разработката е извършен обзор на историческото развитие на този тип документ в България и Европа, а така също и първопричините за неговото възникване. Това е и първото изследване, което анализира пространно същността на изпълнителния лист и на текущите практически проблеми, които той поражда в България. Изследвана е правната уредба на изпълнителните актове във: френското, германското, италианското, гръцкото, белгийското, румънското, руското и други законодателства.

Като научна новост може да се определи и цялостният правен анализ на съдебната практика по въпросите за обезсилване на изпълнителния лист, издаване на обратен изпълнителен лист и на дубликат от изпълнителен лист. За първи път е направен анализ на субективните и обективните предели на изпълнителния лист, заедно с различни хипотези на промяна в активната и пасивната легитимация по титула. Разгледани са проблемите, свързани с възможността на едно трето лице да упражни правата по изпълнителния лист за сметка на кредитора по него. В този смисъл за първи път в настоящето научно изследване е доразвита в детайли формулировката на изпълнителния лист като „процесуална ценна книга“², като е съпоставен с основните характеристики на ценните книги като документи и техните видове.

Направена е цялостна подробна характеристика на изпълнителния лист, а също и отличаване от книжата, които представляват предпоставка за започване на другите изпълнителни производства. Като новост в научното изследване може да посочи и подробното разглеждане на функциите на изпълнителния лист в заповедното производство, както и отправяне на критика към съществуването му паралелно със заповедта за незабавно изпълнение, с която проявяват дублиращо действие.

§6. Практическо значение на дисертацията

Въз основа на научното изследване са изведени конкретни формулировки на проблеми, свързани с издаването на изпълнителния лист, и са изготвени проекто-норми относно

---

² Сталев, Ж., в съавторство с Мингова, А., Стамболиев, О., Попова, В., Иванова, Р., Българско гражданско процесуално право, Сиела, 2009, Девето допълнено и преработено издание

предложения за тяхното разрешаване. Научният труд би могъл да послужи за нови научни изследвания в областта на изпълнителното производство, а също да бъде добра отправна точка при осъзнаване на слабостите на настоящата законодателна уредба и насока за обсъждане и приемане на нейни изменения. Значението на дисертацията има предимно юридически аспект, който може да бъде добър коректив за правоприлагането и създаването на бъдещата съдебна практика.

§7. Обем и структура на труда

Научният труд се състои от 227 страници, които включват: съдържание, увод, 7 /седем/ глави, заключение, използвана литература, нормативна база и съдебна практика и списък на научните публикации по темата на дисертацията. Всяка глава е подразделена чрез параграфи и точки, означени с арабски цифри и букви. Дисертацията съдържа 197 бележки под линия. Предложенията *de lege ferenda* са поместени в заключението и касаят уредбата на заповедното производство и по-точно отпадането на заповедите за изпълнение като изпълнително основание за снабдяване с изпълнителен лист.

II. ОБЩО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Глава I Увод

В рамките на дисертационния труд е извършен комплексен анализ на института на изпълнителния лист в българското процесуално право съгласно действащата нормативна уредба, специализираната научна литература, различни теоретични становища и студии, както и на съдебната практика. Последователно и подробно са разгледани всички теми, свързани с изпълнителния лист, а именно неговото възникване, исторически преглед на нормативната уредба, функции, производство по издаване и основания. Специално внимание е обърнато на три основни въпроса, създаващи редица полемики в доктрината и практиката и относими към изпълнителния лист: Производството по издаване на дубликат на изпълнителен лист, Издаването на обратен изпълнителен лист и Обезсилване на изпълнителен лист. Отговорите по поставените изследователски задачи по тези три теми са отделно разгледани в самостоятелни глави с оглед тяхната значимост. След детайлно обследване на фигурата на изпълнителния лист, неговото етиологично тълкуване и основните му функции, е направен опит за работно определение, което да

представя в най-голяма степен неговите роли в процеса. Като изчерпателно определение за изпълнителен лист е изведено следното: „*Изпълнителният лист е писмено съдебно удостоверение, което материализира правото на кредитор на принудително изпълнение спрямо длъжник, като едновременно с това овластява и задължава съдебния изпълнител да предприеме действия по принудително изпълнение в обективните и субективни предели, очертани от самия лист.*“

Глава II Същност на изпълнителния лист

§1. Сравнително-правен анализ на уредбата на изпълнителния лист след разглеждане на правните уредби на Германия, Гърция, Италия, Белгия, Швейцария, САЩ

В европейски и световен мащаб съществуват различни уредби на изпълнителните производства – някои държави са въвели специфични изпълнителни документи, други са придали изпълнителна сила на официалните преписи от съдебните актове или са добавили специална изпълнителна клауза към съдебните актове.

§2. Произход. Исторически преглед

В българската правна уредба изпълнителният лист възниква като правна фигура още в първите процесуални закони след Освобождението и създаването на Третата българската държава. Още оттогава той бива предвиден като официалният документ, удостоверяващ правото на кредитора на принудително изпълнение спрямо длъжника и предоставящ процесуалния ред към изпълнението. Той бива разглеждан в като движима вещ, документ и специфичен съдебен акт, от друга страна бива изследван като вид процесуална ценна книга, удостоверяваща процесуални права. В дисертационния труд биват анализирани подробно и последователно специфичните функции на изпълнителния лист – удостоверителна, легитимираща, но и овластяваща и разпоредителна спрямо съдебния изпълнител.

В параграф втори от настоящата глава е подробно и хронологично разгледана нормативната уредба на гражданското производство в годините след Освобождението до днес, извършен е анализ на систематичното място на уредбата на изпълнителния лист,

както и преглед на всички съдопроизводствени нормативни актове: Временни правила за устройство на съдебната част на България; Закон за гражданското съдопроизводство /1892г./ Закон за гражданското съдопроизводство /1930г./; Граждански процесуален кодекс /1952г./; Закон за държавния арбитраж /1950г./ ; Закон за заповедното съдопроизводство /1897г./; Граждански процесуален кодекс / 2008г./.

В т.2.3. са изведени основните теории по причините за възникване на изпълнителния лист като правна фигура.

Фигурата на нарочен съдебно-изпълнителен орган не е позната на нашето законодателство в началните години след Освобождението. Във Временните руски правила за гражданско съдопроизводство от 24.08.1878 изпълнението на съдебните решение е било вменено в задължение на някой от съдиите, а в случай, че длъжникът не отказва изпълнение – на съдебния разсилник. Възникнала необходимостта лицата, на които е поверено принудителното изпълнение да бъдат улеснени в изпълнение на служебните си задължения, а това значело да е налице точно и ясно очертаване на предметния и личностния състав на изпълнението, което да послужи като формула за пристава при осъществяването на неговата дейност.

Причина за възникването на изпълнителния лист би могла да бъде търсена и с оглед съществуващата инстанционност на съдебната система. Разглеждането на правния спор от две или три съдебни инстанции, води до обективната възможност разрешението му да се извежда едва при съвместното обсъждане на крайните актове на всички инстанции. Това прави преценката им значително затруднена и води до необходимост от краткото ѝ и опростено пресъздаване в отделна формула.

Друга причина в създаването на изпълнителния лист като правен документ може да се открие в самия съд и принципите, по които той администрира работата си от годините назад и до ден днешен. Безусловно основен момент в съдебното производство е обстоятелството, че делото се съхранява в съда и не напуска пределите му при никакво основание, освен евентуално претращането на друг съд. На съдебния изпълнител не се предоставя изпълнителното основание, което поражда необходимостта неговото съдържание да бъде възпроизведено за него.

§3 Същност и основни характеристики на изпълнителния лист

3.1. Изпълнителният лист като съдебен документ

Изпълнителният лист, преди всичко, представлява документ – *вещ*, *върху която с писмени знаци е материализирано едно човешко изявление*. Изпълнителният лист, като документ, който изхожда от публичен орган, издаван в кръга на неговата компетентност, представлява официален документ. Изпълнителният лист е съдебен акт – компетентни да издават изпълнителни листи са единствено и само общите съдилища, българската правна система не предвижда издаването на изпълнителни листи от други органи.

3.2. Изпълнителният лист като вид ценна книга. Прилики и отлики с други ценни книги

В изложението на т.3.2. е разгледан изпълнителният лист като вид процесуална ценна книга и е обосновано квалифицирането му с последователно разглеждане на отделните видове ценни книги по българското законодателство – налични и безналични; диспозитивни и удостоверителни; конститутивни и легитимационно-разпоредителни; поименни, на заповед и на приносител. Така е изведено съждение, че изпълнителният лист представлява налична, удостоверителна, легитимационно-разпоредителна поименна ценна книга, която материализира процесуално право. В заключение следва да се обобщи, че изпълнителният лист представлява поименна и налична процесуална ценна книга, която удостоверява правото на принудително изпълнение, легитимира страните и разпорежда до съдебните органи да пристъпят към изпълнителни действия.

3.3. Етимология и семантично тълкуване

Първите български процесуални закони представляват почти пълен препис на Руския Устав за гражданское судопроизводство и възприетият в него термин „исполнительный лист“. На руски език думата лист има редица значения, но тук е използвана като документ, удостоверяващ дадена заповед или поръчка. Сходно значение е придадено и в английския термин “*writ of execution*”, където „*writ*” също означава заповед, нареждане. Във френското законодателство съществува “*formule exécutoire*”, като “*formule*” може да бъде разгледана в смисъла на „задължително правило и образец“ или като „кратък и точен словесен израз“. В немското право изпълнителният лист бива назован като *Vollstreckungsklausel* и представлявал изявление, приложено към съдебното решение в удостоверение на обстоятелството, че същото подлежи на изпълнение. Думата „*klausel*“ произхожда от латинската “*clausula*”, под която се е разбирало „заключение”.

3.4.Роля в българското изпълнителното производство

Безспорно голямо е значението и ролята на изпълнителния лист в съдебната система не само в държавата ни, но и във всички страни, в които следва да бъде изпълнено решение на българския съд. Съгласно правната доктрина изпълнителното производство представлява сурогат на доброволното изпълнение. Изпълнителният лист в качеството си на съдебно изявление замества личната воля на длъжника за изпълнение. Принудителното изпълнение възвръща баланса в отношенията, връща справедливостта и еквивалентността в гражданските отношения, противостои на неоснователното обогатяване на едно лице за сметка на друго. Изпълнителният лист е толкова значим поради една своя съществена функция – той разрешава, оправдава и озаконява намесата в чужда правна сфера, служи като опорна точка за целия изпълнителен процес, който ще се развие след това, като го привежда в съответствие с буквата на закона.

Изхождайки от разпореждащата му функция, изпълнителният лист представлява заповед до съдебния изпълнител да започне изпълнително производство. С оглед диспозитивното начало, съдебният изпълнител е овластен да действа едва след като е сезиран с изпълнителен лист по надлежен начин. Оттук следва и изводът, че правомощията си съдебният изпълнител черпи от изпълнителния лист – той го овластява и същевременно задължава да действа с принуда.

3.5. Работно определение на изпълнителния лист

След разглеждане на определенията, давани за изпълнителния лист в различните научни трудове по гражданско съдопроизводство, е изведено ново по-обобщаващо определение: *„Изпълнителният лист е писмено съдебно удостоверение, което материализира правото на кредитор на принудително изпълнение спрямо длъжник, като едновременно с това овластява и задължава съдебния изпълнител да предприеме действия по принудително изпълнение в обективните и субективни предели, очертани от самия лист.“*

§4. Функции на изпълнителния лист

В параграф четвърти подробно са изследвани всички функции на изпълнителния лист, които са от значение за процеса.

4.1 Удостоверителна функция

Изпълнителният лист удостоверява наличието на едно валидно изпълнително основание и на подлежащото на принудително изпълнение притежание на кредитора, също така и лицето, срещу което следва да бъде проведено принудителното изпълнение, както и размерът на установеното от съда вземане. За всички тези елементи изпълнителният лист свидетелства със задължителна сила, поради което и в удостоверителната му функция се крие неговата най-голяма стойност за правната система.

4.2 Овластяваща или разрешаваща функция

Изпълнителният лист действа като разрешение и спрямо изпълнителния орган – като го овластява да предприема действия по образуване и провеждане на принудителното изпълнение, но и спрямо самият кредитор, като изрично му разрешава „да упражни“ правото си на принудително изпълнение.

4.3. Задължаваща или заповедна функция

Неразривно свързана с овластяващата му функция е и неговата задължаващата функция – това значи, че изпълнителният лист едновременно представлява разрешение, но и заповед до съдебния изпълнител да предприеме действия. В чл.19 ЗЧСИ е предвидено задължението на съдебния изпълнител за изпълнение, той има правомощието да развие съдебното изпълнение, тоест и правото, но и задължението да го направи.

4.4. Легитимираща функция

Изпълнителният лист възпроизвежда съдържанието на изпълнителното основание, а оттам удостоверителното изявление на съдебния орган от титула. Със същата сила, с която удостоверява наличието на изпълняемо право, изпълнителният лист удостоверява и едно ново право – правото на принудително изпълнение. Действа удостоверително и спрямо индивидуализацията на кредитора и длъжника.

4.5. Функция на изпълнителния лист като предпоставка за образуване на изпълнително производство

Като документ, законодателят е предвидил изпълнителният лист като необходимото доказателствено средство за съществуването на правото на принудително изпълнение, но и за неговото осъществяване. Без наличието на изпълнителен лист, изпълнителното производство не може да започне и това му придава качеството на „*критерий за правомерност и валидност*“³, както сочи проф.Сталев.

---

³Сталев, Ж. Българско гражданско процесуално право

§5. Съпоставяне с други правни фигури

В този параграф е извършен сравнителен анализ между изпълнителния лист и други сходни правни фигури. На първо място, са разгледани съдебните удостоверения и след подробно разглеждане на приликите и отликите между двата документа, е изведено заключение, че изпълнителният лист представлява специален вид съдебно удостоверение. То удостоверява, че в полза на кредитора е възникнала изпълнителна сила и той има право да черпи всички права от нея, да се позовава на нея, да я привежда в действие.

На следващо място са противопоставени изпълнителният лист и заповедта за изпълнение на парично задължение. И двата акта са публичноправни властнически актове, издавани от съд. Това ги определя като властнически актове. И двата акта са неразривно обвързани от изпълнителната сила – тогава, когато тя възникне и съществува, са достъпни и тези актове. Изпълнителният лист представлява и своеобразна заповед до съдебния изпълнител да предприеме действия по принудително изпълнение и поради тази си същност е приповтаряне на заповедта за изпълнение, която му казва същото. По природа и двата акта удостоверяват правото на едно лице на принудително изпълнение, като и двата акта не разпростират силата си върху материалното право. Сходни са и същностите на производствата, в които биват издавани двата съдебни акта и най-вече на проверката, която осъществява съдът. В производството по издаване на изпълнителен лист съдът осъществява *„външна проверка за валидност и автентичност и съответствие на притезанието”*, която всъщност е една формална преценка за наличие на годно изпълнително основание като *„формално доказателствено средство за съществуване на изпълняемото право”*. В производството по издаване на заповед за незабавно изпълнение съдът извършва аналогична проверка като проверява формалната доказателствена сила на изброените в чл.417 ГПК документи, за да установи дали вземането е ликвидно и изискуемо. Така на практика се установява, че по своята същност двете производства имат твърде сходни белези и съдът извършва сходна преценка .

Поради разгледаните прилики между изпълнителния лист и заповедта за незабавно изпълнение се налага изводът, че в производството по чл.417 и 418 от ГПК издаването на изпълнителен лист е ненужно. Това е така, тъй като и двата акта имат само косвено отношение към самото материално право, като не го разглеждат по същество, а служат

за реализирането му по принудителен ред. По повод наложения извод е изведено предложение *de lege ferenda*.

Паралелното съществуване на заповедите и изпълнителния лист е ненужно - по своята същност тези актове се преповтарят. Поради тази правна логика и от съображения за процесуална икономия, е изведено и предложение да бъде придадена функция на изпълнителен документ на заповедите за изпълнение, като същите бъдат премахнати като основание за издаване на изпълнителен лист в изброяването на чл.404 т. 1 от ГПК. Същите могат да бъдат предвидени като преки изпълнителни основания, попадайки в обхвата на чл. 426 ал. 1 предл.второ от ГПК като „друг акт, подлежащ на изпълнение”.

Глава III Други изпълнителни актове в българското право

Обект на настоящата научна разработка е изпълнителният лист като основание за провеждането на индивидуалното принудително изпълнение, но за цялостното му изследване е необходимо съпоставянето му със сходните изпълнителни документи от другите производства.

§1. Преки изпълнителни основания

Разпоредбата на чл.426 ал.1 от ГПК гласи, че съдебният изпълнител преминава към принудително изпълнение „ *по писмена молба на заинтересованата страна на основание представен изпълнителен лист или друг акт, подлежащ на изпълнение*”. Второто предложение на тази разпоредба ясно сочи, че българското право допуска случаи, в които изпълнението се основава на акт, различен от изпълнителния лист, но явно ползващ се със същата изпълнителна сила, годна да предизвика директно принудително изпълнение.

Изпълнителното производство познава два вида изпълнителни основания – преки и косвени. Косвените изпълнителни основания са подробно описани в чл.404 от ГПК. Косвеният характер на това изпълнение се състои в изискването за наличие на опосредяващ акт като изпълнителния лист и в косвената проверка на съда дали съществува правото на принудително изпълнение. В обратния смисъл, изпълнение, което се провежда директно въз основа на определен изпълнителен документ, се нарича „пряко” - не преминава през междинния етап на издаване на изпълнителен лист. По така действащото законодателство преките изпълнителни основания са разпокъсани в

различни нормативни актове и за тях липсва систематизирана уредба. Преки изпълнителни титули биха били изявлението за пристъпване към изпълнение по реда на Закона за особените залози, актовете за установяване на публично държавно или общинско вземане, влязло в сила възлагателно постановление на съдебния изпълнител за въвод на купувача във владение, постановление на съдебния изпълнител по чл.521, ал.1 от ГПК за определяне на равностойността на присъдена движима вещ, когато същата не е намерена у длъжника или е унищожена, респ.развалена, както и всички, други актове, за които законът го е предвидил изрично.

§2. Изпълнение на публични задължения по ДОПК

Публичните задължения, които подлежат на удовлетворяване по реда на този закон, са изрично изброени в чл.162, ал.2 на ДОПК са вземанията за данъци, акцизи, митни сборове, осигурителни вноски, влезли в сила наказателни постановления и прочие. Всички останали вземания представляват съгласно чл.162, ал.4 от ДОПК частни и следва да се събират по общия ред на ГПК, като законодателят е предоставил възможност за събиране на вземането по бързата и съкратена процедура на заповедното производство, а именно за снабдяване със заповед за незабавно изпълнение.

Изпълнителният титул в изпълнение по ДОПК е специфично уреден, като чл.165 ДОПК изрично го квалифицира като „влязъл в сила акт за установяване на съответното публично вземане, издаден от компетентен орган”. ДОПК познава различни видове изпълнителни титули, подробно изброени в разпоредбата на чл.166. Най-често срещани биват т.нар. „индивидуални финансови актове“. Такива могат най-общо да бъдат ревизионни актове, заповеди, решения, разпореждания, а тяхното разнообразие зависи от обстоятелството, че актове за установяване на публични вземания по реда на Данъчно-осигурителния процесуален кодекс могат да издават различни органи от държавната администрация. Въпреки невъзможността да бъдат изчерпателно изброени, индивидуалните финансови актове имат общи характеристики – по своята същност те биват юридически актове, съдържащи волеизявление на определен финансов орган, в което се определя дадено финансово задължение по основание и по размер.

§3. Частно изпълнение по Закона за особените залози

Когато се стигне до неизпълнение на обезпеченото със залог задължение, кредиторът има право сам да пристъпи към изпълнение върху заложеното имущество. Тук ролята на изпълнително основание играе вписването в регистъра на особените залози, че кредиторът пристъпва към изпълнение. Производството по тъй нареченото частно принудително изпълнение се образува след вписване, а извлечението за вписано пристъпване към изпълнение замества изпълнителния лист, тоест има функцията на изпълнителен титул. Правата на заложения кредитор възникват *ex lege* – по силата на закона, след вписване в регистъра за пристъпване към изпълнение, докато правата на кредитора по ГПК са възникнали още с влизане в сила на изпълнителното основание.

Съмнение предизвиква разпоредбата на чл. 417 т. 4 от ГПК, която предвижда извлечението от регистъра на особените за вписано обезпечение и за започване на изпълнението относно предаването на заложените вещи, като документ, годен да послужи за издаване на заповед за незабавно изпълнение. В чл.35, ал.1 във връзка с §25 от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Търговския закон. С тълкуване на двете разпоредби става ясно, че извлечението от регистъра на особените за вписано обезпечение и за започване на изпълнението представлява пряко изпълнително основание по чл.426, ал.1 пр.2 от ГПК, въз основа на което кредиторът може да инициира образуване на изпълнително производство и по чл.521 ГПК за предаване на вещь, върху която е учреден особен залог. Старата редакция на текста на чл.35, ал.1 от ЗОЗ е съдържала възможността на кредитора да поиска издаването на заповед за незабавно изпълнение от гражданския съд. Посредством цитирания ЗИДТЗ, тази възможност се заменя с процесуалната възможност на кредитора да поиска директно от съдебния изпълнител предаването на заложеното имущество по реда на чл. 521 от Граждански процесуалния кодекс. Съгласно тази нова редакция се счита, че кредиторът няма вече правен интерес от издаване на заповед за незабавно изпълнение и изпълнителен лист по реда на чл.417 т.4 от ГПК, поради което и посочената разпоредба следва да се смята за мълчаливо отменена. В случай, че бъде поискано чрез заявление издаване на заповед за незабавно изпълнение на основание документ по чл.417 т.4 от ГПК, то това искане следва да бъде оставено без уважение. Това становище е застъпено и в съдебната практика.

§4. Универсално изпълнение в производството по несъстоятелност

В параграф четвърти е обследван въпроса кой е изпълнителният документ в производството по несъстоятелност, който притежава всички основни черти на изпълнителните документи, разгледани до момента като - съдържа субективното изпълняемо право на един кредитор, едновременно с това му предоставя едно допълнително право – да проведе изпълнение, като по този начин обуславя законосъобразността на провежданото изпълнение. Издирваният акт следва да отговаря на следните изисквания, респ. да изпълнява следните функции – да дава право на принудително изпълнение; да легитимира кредитор и длъжник; да представлява нареждане до органа по изпълнението за предприемане на действия. Изведени са изводи, че най-голямо сходство се открива с Решението на съда по чл.710 от Търговския закон за обявяване на длъжника в несъстоятелност. Позицията е подробно аргументирана чрез извеждането на следните изводи: С това решение съдът постановява започване на осребряването на имуществото на длъжника и неговото разпределение между кредиторите. Тоест това решение освен че удостоверява правото на принудително изпълнение, разрешава неговото осъществяване. То открива процесуалната възможност за разпределение на сумите между кредиторите такава, каквато не е съществувала до този момент от производството.

Друга прилика на решението с функциите на изпълнителния лист в качеството му на изпълнителен документ се открива и в действието му спрямо органа по изпълнението – синдика. Решението по чл.710 от Търговския закон прекратява разпоредителната власт на длъжника като титуляр на правата върху активите от масата на несъстоятелността и я предоставя на органа по универсално принудително изпълнение.

И не на последно място естествено може да се твърди, че решението служи и за легитимация на кредиторите и длъжника, на основанието и размер на техните вземания. Налице са значителни основание, поради което обосновано да се приеме решението по чл.710 от Търговския закон като акта, който може да бъде окачествен като изпълнителния документ на производството по несъстоятелност.

ГЛАВА IV Производство по издаване на изпълнителен лист

§1. Характеристика на производството

В рамките на дисертационния труд е извършен комплексен анализ на характера на производството по издаване на изпълнителен лист. След сравнително правен анализ между него и охранителните производства като такива на безспорна съдебна администрация е заключено, че производството по издаване на изпълнителен лист е производство на спорна съдебна администрация, защото: От една страна то е спорно, тъй като цели да предостави правна защита на един субект срещу друг, цел, която охранителните производства никога нямат, а от друга страна поради предвидената обжалваемост на актовете в него - разпореждането за издаване на изпълнителен лист, респ. отказ за издаването на такъв подлежат на институционен контрол. Това заключение е изведено от принципа, че актове, подлежащи на обжалване в гражданското съдопроизводство, представляват ярко проявление на принципа на състезателното начало, характерен за спорните производства по ГПК, но не и за охранителните. Производството е едностранно, тъй като на длъжника не се връчва екземпляр от молбата за издаване на изпълнителния лист и не му се предоставя възможност да вземе отношение по нея.

§2. Предпоставки за издаване на изпълнителен лист

Разпоредбата на чл.405 ал.1 от ГПК съдържа формулата за издаване на изпълнителен лист, а именно законовите предпоставки, които следва да бъдат налице. В нея е посочено, че *„изпълнителен лист се издава по писмена молба въз основа на някой от посочените в чл.404 актове.“* От този текст е видно, че до издаването се стига при обикновеното наличие на две законови предпоставки. От една страна, производството започва по писмена молба за това, устното изразяване на воля за това не води до същия ефект, тъй като целият съдебен процес се основава на писменото начало. На следващо място и от преимуществена важност е съществуването на един от актовете, посочени в чл.404 ГПК, определени като изпълнителни основания. Това означава първоначална проверка дали актът, на чието основание се иска издаване на изпълнителен лист, е включен в списъка на изпълнителните основания по чл.404 от ГПК. По същността си това представляват актове, удостоверяващи съществуването на изпълняемото право на кредитора и с оглед тази си функция са лимитативно изброени в посочената норма.

§3. Изпълнителни основания

Изпълнителните основания са документи, въз основа на които съдът издава изпълнителен лист. Те винаги представляват доказателства, че изпълняемото право съществува. Наречено още изпълнителен титул, изпълнителното основание определя съдържанието и обема на принудителното изпълнение и определя страните на изпълнителния процес.

Обследвани са последователно двата вида изпълнителни основания – преки и косвени, и техните основни характеристики. Последователно са разгледани допустимите изпълнителни основания, разделени на подвидове, а именно:

3.1. Влезли в сила актове – съдебни решения, съдебни определения, решения и определения на арбитражи и актове, приравнени по последици на решения – съдебни и арбитражни спогодби.

3.2. Невлезли в сила актове – при хипотезите на допуснато предварително изпълнение и решения на въззивната инстанция.

3.3. Заповеди за изпълнение: Неоспорената заповед за изпълнение по чл.410 от ГПК представлява годно изпълнително основания за снабдяване с изпълнителен лист. При липса на оспорване се постига ефект, аналогичен на сила на пресъдено нещо по аргумент от разпоредбата на чл. 424 ГПК, тъй като задължението не може повече да се оспорва, но това не е истинска сила на пресъдено нещо и служи за издаване на изпълнителен лист. Заповедта за изпълнение въз основа на документ или известна още като заповед за незабавно изпълнение представлява специална хипотеза на заповедното производство, при която едновременно със заповедта за изпълнение се издава и изпълнителен лист. Наличието на един от изброените в чл.417 от ГПК документи е основание за издаване на заповед за незабавно изпълнение, която от своя страна служи като изпълнително основание за издаването на изпълнителен лист. Тези документи водят до възникването на изпълнителната сила като правна последица преди влизането в сила на заповедта за изпълнение. функциите на заповедите за изпълнение и на изпълнителен лист се припокриват до степен, че оставят усещане за наслагването на двата документа. Би могло да се премине към процесуална икономия, с която те бъдат изведени от приложното поле на чл.404 т. 1 от ГПК и им се придаде изпълнителна сила на заповедите за изпълнение като преки изпълнителни основания, за които не е необходимо издаването на изпълнителен лист.

3.4. Решения, актове и съдебно-спогодителни протоколи на чуждестранни съдилища, които подлежат на изпълнение на територията на Република България без нарочно производство

Следваща група изпълнителни основания представляват актове, постановени в една държава-членка на ЕС, за чието принудително изпълнение в друга държава-членка законодателят е премахнал производствата по екзекватура като предпоставка за допускане. Предвидените актове с пряко приложение са съгласно Регламент (ЕО) № 805/2004 на ЕП и на Съвета за въвеждане на европейско изпълнително основание; Регламент № 861/2007г. за създаване на европейска процедура за искове с малък материален интерес; Регламент № 1896/2006г. за издаване на европейска заповед за плащане; Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета за вземания за издръжка, произтичащи от родствени, брачни, семейни или по сватовство отношения.

3.5. Решения на чуждестранни съдилища или арбитражи, по които в производство по екзекватура е допуснато изпълнение в Република България.

Разпоредбата на чл.404, ал.1 т.3 от ГПК предвижда, че подлежат на изпълнение решенията, актовете и съдебно-спогодителните протоколи на чуждестранните съдилища, решенията на чуждестранните арбитражни съдилища и сключените пред тях спогодби, когато по тях е допуснато изпълнение на територията на Република България. Те се превръщат в годно изпълнително основание за издаване на изпълнителен лист едва след провеждане на нарочна процедура по екзекватура. В чл.405 ал.4 е предвидено, че съдът по допускането на изпълнението издава изпълнителен лист въз основа на актовете по чл.404 т.2 и 3 от ГПК, като в случаите на чл.404 т.3 изпълнителният лист не се предава на кредитора, докато решението по допускането на изпълнението не влезе в сила. В производството по издаване на изпълнителен лист, сезираният съд е длъжен съгласно разпоредбата на чл.406 ал.1 от ГПК да провери дали актът е редовен от външна страна и удостоверява подлежащо на изпълнение вземане срещу длъжника, като в относимата към случая хипотеза на чл.404 т.3 от ГПК, в обхвата на проверката му се включва и преценката дали вземането може да бъде изпълнено чрез способите на българския закон.

§4. Компетентност за издаване на изпълнителен лист

Компетентността за издаване на изпълнителен лист е подробно поместена в нормата на чл.405 от ГПК. Правилото е, че изпълнителният лист се издава от първоинстанционните

съдилища. Това е така, тъй като след приключване на делото с влязъл в сила акт на която и да е инстанция от производството, делото се връща и съхранява в архива на първоинстанционния съд. По образувано заповедно производство молбата за издаване на изпълнителен лист се подава до съда, издал заповедта за изпълнение. След провеждане на исково производство компетентен да издаде изпълнителен лист при положително решение е не съдът в исковото производство, а съдът в заповедното. Понататък в разпоредбата на чл.405 ал.2 е поместено следващото изключение – това са случаите, когато изпълнително основание е акт, подлежащ на незабавно изпълнение. Тогава молбата за издаване на изпълнителен лист следва да се адресира директно до съда, издал този акт. Генерално това касае решенията на въззивните съдилища, които по правило подлежат на незабавно изпълнение, с изключение на частта за разноските.

§5. Краен акт на производството по издаване на изпълнителен лист и действие

Издаването на изпълнителен лист се решава в закрито заседание и се разпорежда при условие, че са налице необходимите за това изисквания. Издаването на изпълнителен лист съдът разпорежда в едноличен акт – разпореждане. То от своя страна подлежи на връчване и на двете страни с оглед дали уважава или отхвърля молбата.

§6. Режим на обжалване на актовете, издадени в производството

Като спорно производство по своя характер, издаването на изпълнителен лист предвижда възможността всяка една страна да обжалва актовете в него с оглед своята процесуална роля. Предвидената възможност за проверка на неговата законосъобразност по пътя на обжалването се изчерпва с произнасянето на въззивния съд съгласно реда, предвиден в чл.278, ал.2 от ГПК. Подлежащите на съдебен контрол пред ВКС определения са лимитативно изброени от законодателя в нормата на чл.274, ал.3 т.1 и т.2 от ГПК, като извън посочените случаи определения подлежат на обжалване пред ВКС само когато са постановени за първи път от въззивния съд. Обстоятелството, че в случая е налице изрично предвидена обжалваемост на разпореждането за издаване на изпълнителен лист означава, че то – доколкото няма преграждащ ефект, подлежи единствено на двуинстанционен контрол и разширително тълкуване на нормата в тази насока не може да бъде направено. Допълнителен аргумент се явява и въведеното разграничение в нормата на чл. 407 ал.3 от ГПК - само в изрично предвидени случаи да

се преминава към обжалване по общия ред (по общия ред се обжалват решенията, а определенията – с частна жалба).

ГЛАВА V Субективни и обективни предели на изпълнителния лист

§1. Субективни предели на изпълнителния лист

Субективни са тези предели на изпълнителния лист, които очертават границите му на действие спрямо конкретни субекти. Субективните предели на изпълнителния лист определят съответно активната и пасивната процесуална легитимация в изпълнителното производство.

1.1. Активна процесуална легитимация – случаи на промяна.

Активна процесуална легитимация, от друга страна, е правото на едно лице да търси защита на свои права и интереси или както проф.Сталев го нарича – „*носителят на правото на иск*”. По изпълнителния лист активно легитимирана страна, т.е. носител на правото е кредиторът, който е получил съдебната санкция в своя полза и на когото е признато вземане в изпълнително основание.

Субективните предели обаче не са константа и търпят промяна. В чл.429 ГПК е поместена уредбата на субективните предели на изпълнителния лист или по-скоро случаите на промяна в активна легитимация по него. Изрично е посочено, че наследниците и частните правопримемници на взыскателя, поръчителят и солидарният длъжник, които са изпълнили, имат право да изискват изпълнение въз основа на издадения в полза на взыскателя изпълнителен лист. Нов лист в тяхна полза не се издава, а те встъпват в правата по вече издадения такъв.

А) Универсално правопримемство

Правопримемство наблюдаваме, когато субективни граждански права преминават от един гражданскоправен субект на друг. При универсалното правопримемство, наричано още общо, всички права и задължения на праводателя преминават като съвкупност на приобретателя. То възниква в следните случаи – при наследяване по закон или по завещание, при преобразуване на юридически лица чрез вливане или сливане.

Б) Частно правопримемство

Другата хипотеза на промяна в субектния състав би възникнала при частно правопримемство, когато вземането по един изпълнителен лист е прехвърлено чрез договор за цесия. При изпълнителния лист упражняването на фактическата власт върху самия хартиен носител е абсолютна процесуална предпоставка за образуването на изпълнително производство, затова и обикновеното сключване на договор за цесия не е достатъчно за цесионера, необходимо е и фактическо предаване на листа, въпреки характера на изпълнителния лист на поименна ценна книга.

В) Законова суброгация в правата по изпълнителния лист

Разгледана е суброгацията като правен институт, който представлява „*встъпване в правата на удовлетворения кредитор от страна на трето лице*”. В чл.429 ал.1 от ГПК е предвидена специална облекчена процесуална възможност за платилия поръчител или солидарен длъжник да встъпи в правата на кредитор по изпълнителния лист и да продължи производството като активно легитимирана страна. Ако такова лице – поръчител или солидарен длъжник, което е изпълнило цяло задължение спрямо вискател, потърси защита посредством предявяването на регресен иск срещу длъжника, то този иск би бил недопустим.

Г) Допустими ли са други случаи на законова суброгация

В тази точка детайлно са разгледани други обсъждани случаи, при които се е наложило мнението, че настъпва суброгация в правата по изпълнителния лист. На първо място, това са банковите гаранции, изплатили задължението на длъжника по облигационното правоотношение, в обезпечение на което е предоставена банковата гаранция. На следващо място това е процесуалната възможност за застрахователя да се суброгира в правата по изпълнителен лист на застрахования срещу прекия причинител на увреждането. Изложени са последователно аргументи защо не се подкрепят становищата, че в изброените случаи настъпва законова суброгация в правата по изпълнителния лист.

Д) Процесуална субституция

Процесуалната субституция е институт на процесуалното право, който допуска възможността един исков процес да бъде образуван и воден от ищец, който не е носител на материалното право, но цели защита на чуждо засегнато от спора субективно материално право. Настъпването на процесуална субституция е възможно и в изпълнителното производство. Така кредитор може да използва издаден в полза на неговия длъжник изпълнителен лист и да събере неговото вземане. Това той може да

направи в две хипотези – като се позове на косвения иск по чл.134 от ЗЗД за снабдяването му с обезпечителна заповед и като ползва института на възлагане за събиране по смисъла на чл.510 от ГПК.

3.5. Пасивна процесуална легитимация – промяна

Обследвана е и пасивната процесуална легитимация – а именно кой е длъжни по изпълнението. В чл.426 ал. 2 от ГПК е предвидена хипотеза на промяна в пасивната легитимация в случай на смърт на длъжника, като изпълнителният лист простира действието и си и спрямо неговите наследници, които обаче са приели наследството. Разсъждавано е, че липсва законова забрана при издаден изпълнителен лист да бъдат приложени институтите на чл.101 и чл.102 от Закона за задълженията и договорите на встъпване и заместване в дълг. Съгласно предвиденото в чл.429 ал. 3 от ГПК по изключение изпълнителният лист има действие и спрямо трето лице, което е предоставило обезпечение на длъжника чрез залог или ипотека на своя вещ тогава, когато изпълнението се насочва спрямо тази вещ. В такъв случай третото лице става страна длъжник по изпълнението.

§2 Обективни предели на изпълнителния лист

Те обхващат вземането такова, каквото е удостоверено в изпълнителното основание, в това число главница, лихви, разноски и са отговор на въпроса за какво се издава изпълнителния лист.

ГЛАВА VI Особени случаи на изпълнителния лист

§1 Изпълнителен лист за съдебни разноски

В отделна глава от научния труд са изследвани изпълнителни листи за специфични вземания и най-голямо изложение е поместено на изпълнителния лист за разноски с оглед някои специфики при момента на неговото издаване. Явно е подчертано съществуването на проблем, свързан с издаването на изпълнителен лист за разноски в заповедното производство. В заповедите за незабавно изпълнение по чл.418 ГПК биват включени и разноските в заповедното производство. При подаване на възражение срещу заповедта обаче, ВКС е категоричен - в частта за разноските отпада изпълнителната сила на заповедта. Това на практика означава, че по образуването на основание изпълнителния лист изпълнително производство съдебният изпълнител следва да остави

сумите по разноските в заповедното несъбрани, докато исковото производство не приключи с влязло в сила решение. Често обаче се стига до предварително събиране на разноските в заповедното производство, съответно до двойното им заплащане, тъй като същите са включени и в решението по исковото производство, който съгласно ТР №4/2013 е бил компетентен да се произнесе и по тях. Това следва да бъде преодоляно на законодателно ниво. Същото не е постигнато достатъчно ефективно чрез съдържанието на ТР№4/2013 година, в което е записано в мотивната част, че *„принудителното събиране на разноските се извършва въз основа на издаден, след влизане в сила на решението по установителния иск, изпълнителен лист по чл.404, т.1 ГПК от съда в исковото производство“*.

Едната възможност е да бъде предвидена разпоредба, която изрично указва, че вземането за разноските по заповедното не подлежат на събиране до приключване на делото по исковото производство. Друга възможност би могла да бъде по-детайлна уредба на исковото производство по чл.422 във вр. чл.415 ГПК. Така съдът, който уважи изцяло или отчасти вземането, за което е била издадена заповед за незабавно изпълнение и изпълнителен лист, следва да отмени обезсили същите, като издаде свой собствен изпълнителен лист, включващ съответното произнасяне по главното вземане и по разноските в двете производства съобразно уважената част.

В §2 до §7 от научния труд са обследвани и особени случаи на изпълнителни листи – за вземания за издръжка и солидарни вземания, изпълнителни листи, издавани срещу държавата и общините по ЗОДОВ, изпълнителен лист по ЗКОНПИ и в наказателното производство, както и издаваният служебно изпълнителен лист за вземания в полза на държавата, със съответните им специфики.

ГЛАВА VII Производство по издаване на дубликат на изпълнителния лист

§1 Общи бележки

Дисертацията отрежда цяла глава на производството по издаване на дубликат изпълнителен лист. Притежанието на изпълнителния лист в оригинал е от изключителна важност, като единствено упражняването на фактическа власт върху хартиения носител дава възможността на кредитора да упражни и правото на принудително изпълнение по него. На молител, който изгуби или унищожи изпълнителен лист, е предоставена по

чл.409 от ГПК повторна възможност да се снабди, макар вече с дубликат от изгубения или унищожен изпълнителен лист.

§2 Преглед на уредбата на производството по издаване на изпълнителен лист

Производството по издаване на дубликат на изпълнителен лист е един от най-интересните аспекти на Глава Тридесет и шеста. По своята същност е като хибрид, кръстоска между две производства – исково и спорна съдебна администрация. По същността си обаче това е един специален исков процес, в който отново се задействат принципите на гражданския процес на състезателност и двустранност и би могло да бъде определено като едно „мини-исково производство”. В него се извършва нова ревизия на материалното право, но за нов период – от издаване на първообраза на изпълнителния лист до момента на издаване на дубликата. То на практика представлява едно ново исково производство относно материалното право, поради което завършва с акт по същество, който относно съществуването на материалното право и неговия статут се ползва със сила на пресъдено нещо.

§3 Съпоставяне между производството по издаване на дубликат и издаване на първообраз на изпълнителен лист

Като особено съдебно производство със специфичен предмет, който съществено се отличава от производството по издаване на първообразния изпълнителен лист чрез проявлението на следните принципи – състезателност и двустранност, разглеждане в открито съдебно заседание, ползването на крайния акт с нова сила на пресъдено нещо.

§4 Развитие на производството. Доказване и проверка на съда

Молителят е процесуално задължен да проведе пълно и главно доказване на фактическото твърдение за изгубването или унищожаването на изпълнителния лист, тъй като на това свое твърдение той основава искането си за издаване на дубликат. На следващо място следва да докаже наличието на годно изпълнително основание, което е послужило за издаване на първообраза. Производство по чл.409 ГПК започва с писмена молба на лицето, легитимиращо се като кредитор по първоначалния изпълнителен лист, а родово и местно компетентен е съда, който го е издал. Към молбата се прилага и

изпълнителното основание. В действие влиза принципите на двустранност и състезателност. За разлика от предвиденото в чл.405 ГПК, препис от молбата се връчва на длъжника, а съгласно чл.409, ал.2 от ГПК производството се разглежда в открито заседание с призоваване и на двете страни. От тези характеристики следва, че производството по издаване на дубликат е спорно и двустранно производство, хибрид между исково и спорна съдебна администрация

§5 Защита на длъжника

В рамките на това производство длъжникът може да прави много по-широки възражения и да се брани като оспорва всички условия за издаване на изпълнителен лист. Той може да възразява и да твърди, че изпълнителният лист не е изгубен или унищожен, както и да противопоставя и всички погасителни възражения, които са настъпили след издаване на изпълнителното основание.

§6 Краен съдебен акт и последици

Поради „преразглеждането“ на материалното право за един нов времеви период, постановеният съдебен акт, с който се уважава или се оставя без уважение искането за издаване на дубликат на изпълнителния лист, е решение, което се ползва със сила на пресъдено нещо. Силата на пресъдено нещо обхваща както правото да се иска дубликат, така и самото материално право, макар и за един нов времеви период.

ГЛАВА VIII Производство по издаване на обратен изпълнителен лист

§1 Общи бележки

В осма глава на дисертационния труд е разгледан институтът на обратния изпълнителен лист, като средство, предоставено на длъжника при прекратяване на изпълнението за връщане на онова, което е заплатил неоснователно. Изложени са съждения относно ролята на обратния изпълнителен лист като коректив за възстановяване на баланса в патримониума на длъжника и като процесуално средство, което му осигурява съкратена и бърза процесуална защита.

§2 Исторически преглед на обратния изпълнителен лист в България

След анализ на процесуалните закони е установено, че обратният изпълнителен лист присъства в българското съдопроизводство като фигура едва след приемането на ГПК от 1952 година.

§3 Предпоставки за правото на обратен изпълнителен лист

Предпоставките за снабдяване с обратен изпълнителен лист могат да бъдат обобщени: На първо място, до обратен изпълнителен лист се стига при изначалното наличие на едно изпълнително основание, послужило за издаване на изпълнителен лист. На следващо място, обратен изпълнителен лист се издава единствено за случаите, когато действително е проведено изпълнение и в него са събрани суми или вещи. На последно място, е необходимо основанието за проведеното вече изпълнение да са отпаднали.

§4 Хипотези за издаване на обратен изпълнителен лист

Последователно са разгледани възможните хипотези, при които се налага издаването на обратен изпълнителен лист. Първата от тях е допуснато предварително изпълнение на един неокончателен съдебен акт, който впоследствие бива отменен, а искът бива отхвърлен с влязло в сила съдебно решение. Втората хипотеза касае „осъдителните решения на въззивните съдилища, т.е. осъдителното решение на въззивна инстанция, макар и невлязло в сила, което по закон подлежи на предварително изпълнение, бива отменено впоследствие от касационната инстанция. Правото на обратен изпълнителен лист е обусловено от липсата на изпълняемо право, затова до издаването му може да се стигне и при проведено заповедно производство – когато е отхвърлен установителният иск по чл.422 ГПК с влязло в сила решение или производството по него е прекратено и заповедта за изпълнение бъде обезсилена по чл.415, ал.2 от ГПК. На последно място, правилата за отмяната на влезли в сила решения изрично препращат към състава на обратния изпълнителен лист съгласно чл.309, ал.2 от ГПК и при отмяна на арбитражни решения съгласно чл.47 от ЗМТА.

§5 Обратният изпълнителен лист и иска за връща на даденото без основание по чл.55 ЗЗД

Като заключение на разгледаните правни постановки може да бъде казано следното – всички хипотези, допускащи издаването на обратен изпълнителен лист има един общ резултат – отпада с обратна сила на изпълнителното основание, с което е допуснато изпълнението. Процесуалната роля на обратния изпълнителен лист е да бъде върнато платеното без основание или на отпаднало основание. Това значително напомня на разпоредбата на чл.55 от ЗЗД, в която са цитирани основаните хипотези на института на неоснователното обогатяване. При наличието на влязъл в сила съдебен акт, предявяването на осъдителен иск за връщане на даденото би бил недопустим, тъй като вече е осъществена половината от неговия фактически състав, а спорът не подлежи на пререшаване. Предвидената специална процедура замества осъждането, при все че и вече бе споменато, че не е необходим задължително осъдителен диспозитив при издаване на обратен изпълнителен лист.

§6 Производство по издаване на обратен изпълнителен лист

Детайлно е разгледано самото производство по издаване на обратен изпълнителен лист, компетентност на съда, проверка, която той извършва и краен съдебен акт.

§7 Какво подлежи на връщане по обратния изпълнителен лист

Застъпена и обоснована е тезата, че предмет на обратния изпълнителен лист следва да бъдат всички реализирани от вискателя изпълняеми права в изпълнителното производство, включително и заплатени от длъжника разноси, независимо, че те не са предмет на първоначалния изпълнителен лист. На основата на тези съждения, предлагам допълнение на ГПК в частта на чл.245, в което изрично да бъде посочено, че на връщане по силата на обратния изпълнителен лист подлежат и разноските, направени в изпълнителното производство.

ГЛАВА IX Обезсилване на изпълнителен лист

В Глава IX на дисертационния труд е поместено изложение относно обезсилването на изпълнителния лист като действие, противостоящо на издаването на изпълнителен лист.

На практика то означава, че се отрича изпълняемостта на правото, което е послужило за издаване на изпълнителния лист и като естествен и необходим резултат от това идва лишаването на изпълнителния титул от сила. До обезсилване на изпълнителния лист се стига при следните хипотези: при отменено разпореждане за издаване на изпълнителен лист по уважена жалба от въззивната инстанция.

§1 При отмяна и разпореждането за издаване на изпълнителен лист

До отменяне на разпореждането на първоинстанционния съд се стига, когато се установи, че правото на принудително изпълнение не съществува или е погасено. Това се постига в частно производство, което се развива пред втората инстанция на основание обжалване на разпореждането за издаване с частна жалба.

§2 Хипотези в заповедното производство

До обезсилване на изпълнителния лист води и обезсилването на заповедта за изпълнение, тоест след преустановяване на нейното действие – това така, тъй като изпълнителен лист се издава само при влязла в сила заповед за изпълнение или след като съдът е допуснал незабавно изпълнение на заповедта при наличие на предпоставките по чл.418 от ГПК. Изпълнителният лист се обезсилва, когато заявителят не представи доказателства, че е предявил в срок установителния иск по чл.422 от ГПК.

§3 Ефект на обезсилването. Прекратяване на изпълнителното производство

Разсъждавано е по въпроса следва ли в хипотезата на чл.433, ал.1 т.4 от ГПК изпълнителният лист да бъде също обезсилен. Обезсилването като нарочен акт се дължи единствено в случаите, в които законът изрично го е предвидил – чл.423, ал.3 и чл.425, ал.2 от ГПК. Първата хипотеза визира случаи, в които не са били налице основанията по чл.411, ал.2, т.3 и 4 ГПК за издаване на заповед за изпълнение и длъжникът е подал възражение срещу нея пред въззивния съд. При тази ситуация съдът е длъжен служебно да обезсили заповедта и издадения въз основа на нея изпълнителен лист. Следващата разпоредба касае случаи, при които съдът е дал указания на заявител относно ползването на конкретен образец за заявление като му е предоставил срок за отстраняване на нередовностите, но същият не го е спазил. В тези случаи обезсилването засяга и

изпълнителното основание, като обезсилването на изпълнителният лист идва като следствие от обезсилване на самото основание. В посочените случаи не се проверява изпълняемостта на правото и не се постановява акт, на който длъжникът да може да се позове като основание за прекратяване, поради което е необходимо изрично произнасяне по чл.433, ал.1, т.3 от ГПК. Затова следва да се отговори, че посочената норма не изисква обезсилване на изпълнителния лист и такова не е предвидено да се проведе в случаите по чл.433, ал.1 т.4 и 7 ГПК. В тях е достатъчно да се установи наличието на предвидени в закона предпоставки, за да бъде прекратено изпълнителното производство – порочно или неистинско изпълнително основание или уважен иск по чл.439-440 ГПК. На основата на тези съждения, предлагам допълнение на ГПК в частта на чл.433 ал.1 т.4, в което изрично да бъде посочено, че изпълнителният лист не се обезсилва.

§4 Съдебни актове в производството и техният инстанционен контрол

Въззивно определение, с което се потвърждава определението за обезсилване на изпълнителен лист по чл.433, ал.1 т.3 от ГПК не подлежи на касационен контрол.

§5 Сравнително-правен анализ на производството по обезсилване на изпълнителен лист и производството по обезсилване на ценни книжа по чл.560 и сл. от ГПК

Извършен е сравнително-правен анализ на производството по обезсилване на изпълнителния лист и специално предвиденото охранително производство за обезсилване на ценни книжа по Глава Петдесет и трета от ГПК. Специално внимание е обърнато на различията в двете производства – различни цели, ход и крайни съдебни актове, както и на единствената им обща характеристика – лишаване на една ценна книга от нейното правно-легитимиращо действие.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В рамките на дисертационния труд успях да извърша комплексен анализ на института на изпълнителния лист в българското процесуално право съгласно действащата нормативна уредба, специализираната научна литература, различни теоретични становища и студии, както и на съдебната практика. Последователно и подробно са разгледах всички теми,

свързани с изпълнителния лист, а именно неговото възникване, направих исторически преглед на нормативната уредба, функции, производство по издаване и основания. Специално внимание обърнах на три основни въпроса, създаващи редица полемики в доктрината и практиката и относими към изпълнителния лист: Производството по издаване на дубликат на изпълнителен лист, Издаването на обратен изпълнителен лист и Обезсилване на изпълнителен лист. Отговорите по поставените изследователски задачи по тези три теми са отделно разгледани в самостоятелни глави с оглед тяхната значимост. В дисертационния труд обосновах изводи относно специфичните функции на изпълнителния лист – удостоверителна, легитимираща, но и овластяваща и разпоредителна спрямо съдебния изпълнител.

Чрез разработването на дисертационния труд успях да достигна до редица изводи относно същността на изпълнителния лист като основен изпълнителен документ в българското процесуално право, ролята му в изпълнителния процес и връзката му с други процесуални институти.

Най-общо изводите могат да бъдат обобщени по следния начин:

- Изясняване на същността на изпълнителния лист, посочване на неговите характеристики и функции, както и ролята му в процеса.
- Извършването на сравнително-правен анализ с други процесуални документи и изпълнителни документи в други изпълнителни производства извън ГПК.
- Преглед на фигурата на изпълнителния лист в българската правна система и в общеевропейската, както и исторически анализ на правната уредба и причините за неговото възникване.
- Съпоставянето му със заповедта за незабавно изпълнение по ГПК и извеждането на изводи относно тяхната дублираща се функция. Предложение *de lege ferenda* за придаване на пряка изпълнителна сила на заповедите за изпълнение.
- Становище по въпроса дали са налице други случаи на законова суброгация в правата по изпълнителния лист, извън предвидените в закона, като в частност са разгледани случаите на банкова гаранция и правата на платилия застраховател. Направени са изводи в отричане на суброгацията в тези случаи, а оттам и на ползването на облекчената процедура за встъпване в изпълнителното производство.
- Даден е отговор на въпроса има ли един кредитор право, при бездействие на негов дължник, на основание косвените си права по чл.134 ЗЗД да упражни

имуществените му права като поиска издаване на изпълнителен лист. Законодателната идея на чл.134 ЗЗД предоставя възможност на кредитора да защити своите имуществени права чрез защита на чужди права - имуществените права на неговия длъжник, когато последният бездейства и по този начин заплашва удовлетворяването на кредитора. Но затова той следва първо да бъде изрично овластен от съда като да докаже претенцията си по същество в едно специално производство по чл.134 ЗЗД.

- Извършено е съпоставяне на обратния изпълнителен лист и иска по чл.55 от ЗЗД за връщане на даденото без основание.
- Обоснован е извод, че в хипотезата на чл.433, ал.1 т.4 от ГПК изпълнителният лист не следва да бъде обезсилван.
- Извършено е съпоставяне между обезсилването на изпълнителния лист и специалното производство по обезсилване на ценни книжа по ГПК.

IV. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

В дисертационния труд са използвани 143 източника, в това число научни трудове на български и чуждестранни автори, поместени в български и чужди печатни и електронни издания, статии, студии, доклади и реферати, както и нормативни актове и съдебна практика.

V. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ

Научни публикации :

- ✓ *"Обратният изпълнителен лист и неговата роля в процеса"*, том XXIV, 2017 година на Юридическия сборник на БСУ
- ✓ *"Обезсилва ли се изпълнителният лист в хипотезата на чл.433, ал.1 т.4 от ГПК"* - сп.Сиела Норма, бр.2/2018 година
- ✓ *"Гражданско-правни аспекти на миграцията"*, доклад в Научна конференция с международно участие "Проблеми на миграцията", Юридическия сборник на БСУ, 2019 г.
- ✓ *"Регламентация на изпълнителния лист в българското законодателство и ролята му за правовата държава"*, доклад в Международна научна конференция "Дигитални трансформации, медии и обществено включване", 2020 г.